

**KADIN KİMLİĞİNİN OLUŞMASI ÇERÇEVESİNDE
MESLEKİ TEKNİK EĞİTİM
(CUMHURİYET İDEOLOJİSİNİN KURULUŞ SÜRECİNDE
KIZ ENSTİTÜLERİ -1923-1940-)***

Aynur SOYDAN**

Giriş

Türkiye’de kadın kimliğinin biçimlenmesinde cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak gerçekleştirilen dönüşümlerin önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Söz konusu dönüşümler doğallıkla meşruiyet kanallarını da bir önceki sisteme göre farklılaştırmış, bu bağlamda ümmet kavramının yerini ulus, din ağırlıklı siyasal sistemin yerini laik sistem, meşruti yönetimin yerini cumhuriyet almıştır. Temel olarak Osmanlı’nın İslami mirası reddedilirken, Osmanlı toplumsal yaşamında ikincil konuma sahip toplum kesimi olarak kadınların konumunun değiştirilmesi yönünde çaba gösterilmiştir. Bu süreçte referanslar İslam öncesi Türk toplumlarına yapılarak bir yandan ulusçu diğer yandan da eşitlikçi bir söylem geliştirilmiştir. Ulus devletin kalkınmasında kadınların bu süreçte katılımının önemi vurgulanarak meslek sahibi ve üreten kadın kimliğine vurgu yapılmış, diğer taraftan kalkınma sürecini gerçekleştirecek kuşakların temel eğitimcisi olarak kadınların ev kadını ve annelik rolleri de önemsenmiştir.

Cumhuriyet ideolojisi çerçevesinde yeni kurum ve değerler oluşturulurken eğitimin dönüştürücü gücünden olabildiğince yararlanılmış, eğitim politikalarıyla, ulus devlet ideolojisiyle uyumlu yeni bir insan tipi diğer deyişle “yurttaş” oluşturulmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetle oluşturulmaya çalışılan yurttaş kimliğinin kapsamında doğal olarak kadınlar da yer almış, bu kesime yönelik bilinçlendirme ve meslek edindirme etkinlikleri gene eğitim politikalarıyla gerçekleştirilmiştir.

* 15-17 Ağustos 2000 tarihleri arasında İstanbul’da Boğaziçi Üniversitesinde gerçekleştirilen uluslar arası kongreye sunulan yayımlanmamış bildirinin genişletilmiş biçimidir. (Conference of the International Association for Feminist Economics)

** Yrd. Doç.Dr. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi

Mustafa Kemal'e Göre Kadınların Eğitimi Meselesi

Cumhuriyetin eğitim anlayışının temel ilkelerini Atatürk'ün bağımsızlık savaşı döneminden başlayarak çeşitli vesilelerle yaptığı konuşmalardan izlemek mümkündür. Atatürk'ün bu yöndeki söylevleri kısa zaman içinde hayata geçirilen anlayışın açık izlerini taşımakta olduğu için konuyu öncelikle söylemsel çerçevede değerlendirmek yararlı olacaktır.

Eğitim konusundaki çalışmalara daha ulusal devlet kurulmadan önce, bağımsızlık savaşı sürdürülürken başlandığı bilinmektedir. Bu kapsamda 1921 yılının Temmuz ayında Ankara'da Maarif Kongresi düzenlenmiş, toplantıda önemli bir açış konuşması yaparak ulusal eğitimin altını çizen Mustafa Kemal'in 250'den fazla öğretmeni davet ettiği kongreye kadınların da katılımı sağlanmıştır¹. Mustafa Kemal ulusal eğitim konusundaki vurgusunu bağımsızlık savaşı sonrasında da sürdürmekle beraber söylevlerinde farklı kavramları da öne çıkarmaya başlamış, bir yanı sıra ulusal eğitimin kapsamını genişletmiştir². Mustafa Kemal 1 Mart 1922'de Meclisin yeni çalışma dönemini açarken yaptığı konuşmada ulusal eğitim programını "milletimizin bugünkü haliyle, sosyal, hayati ihtiyacı ile, çevrenin koşulları ile yüzyılın gerekleri ile tamamen uyumlu olmalıdır" biçiminde tariflemiş eğitimin işlevsel olması gerektiğini belirtmiştir³. Kurtuluş Savaşı'nın bitiminden sonra 27 Ekim 1922'de Bursa'da öğretmenlere hitap eden Mustafa Kemal, "eski devrin hurafelerinden kurtulmuş eğitim"i savunmuş bu çerçevede laik, bilimsel eğitime işaret etmiştir⁴. Mustafa Kemal, çağın gereklerinden birinin de kadının eğitimi sorununu çözmek olduğunu belirttiği 1923 yılındaki İzmir konuşmasında "kadınlarımız da alim ve fen bilgini olacaklar ve erkeklerin geçtiği bütün öğrenim derecelerinden geçecekler" diyerek erkekler gibi kadınların da eşitlik temelinde aynı ölçüde eğitilmesi gerektiğini ifade etmiştir⁵. Kadın eğitimi meselesini devrimin başarılı olmasının koşullarından biri olarak gördüğünü de 1925 yılında yaptığı konuşmada vurgulayan Mustafa Kemal şöyle diyordu: "Bir sosyal toplum, bir millet, erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmiştir. Kabil midir ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim, diğerini ihmal edelim de kitlenin bütünü ilerleyebilsin. Mümkün müdür ki, bir topluluğun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin. Şüphe yok, ilerleme adımları, dediğim gibi,

¹ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi-Başlangıcından 1999'a-**, İstanbul, Alfa Yay., 1999, s.280-281.

² Howard E. Wilson-İlhan Başgöz, **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk**, Ankara, Dost Yay., 1968, s.46-49.

³ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, C.I, Ankara TTK Bas., s.244.

⁴ a.g.y., C.II, s.46

⁵ a.g.y., C.II., s. 89.

iki cins tarafından beraber, arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenilikte birlikte merhaleler aşmak lazımdır. Böyle olursa inkılap başarılı olur”⁶. Mustafa Kemal, eğitimin ekonomik yaşama yönelik işlevini vurguladığı bir konuşmasında da eğitimde kadın erkek eşitliğine bir başka yolla işaret ederek “erkek ve kız çocuklarımızın aynı yolla bütün öğrenim derecelerindeki ilim ve eğitimlerinin ameli olması önemlidir. Memleket evladı her öğrenim derecesinde ekonomik hayatta amil, etkileyici ve başarılı olacak yollarla donatılmalıdır”⁷ demektedir.

Türkiye’nin kurtuluş ve kuruluş sürecinde Mustafa Kemal’in farklı zaman ve mekanlarda yaptığı ve burada örneklendirilemeyen pek çok konuşmasından da anlaşıldığı gibi genel olarak eğitim ve kadınların eğitimi konusu öncelikli olarak ele alınan, sorunlara çözüm yolları aranan ve çözümlerin olanaklar ölçüsünde uygulamaya geçirildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözü edilen eğitim kadın erkek, köylü kentli tüm bireyleri kapsayan ulusal, bilimsel, laik, karma, uygulamalı, ekonomik yaşamı etkileyici niteliktedir. Eğitimin ekonomik yaşama yönelik işlevinin hayata geçirilmesi bir yanı sıra da teknik eğitim kurumlarının açılmasıyla gerçekleştirilecektir.

Eğitimin Ekonomik Etkinliğe Yönelik Olarak Biçimlendirilmesi Çerçevesinde Kadınları da Kapsayan Mesleki ve Teknik Eğitim

Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları içinde mesleki ve teknik eğitimin önemli bir yeri vardır. Bu durumun temel göstergelerinden biri 1923 yılında toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar arasında mesleki ve teknik eğitimin düzenlenmesinin de bulunmasıdır. Konuya ilişkin öneriler, sanayi grubunun iktisat esasları içinde tedrisat-ı sanayiye başlığıyla ele alınmış ve oybirliğiyle kabul edilmiştir. Buna göre; sanayi mektepleri her bölgenin ihtiyaçlarına göre kurulacak ve öğretim İktisat Vekaleti’nin Sanayi Müdüriyet-i Umumiyesi gibi yetkili bir merkezce düzenlenecek, öğretim uygulamalı olacaktır. Ayrıca sanayi çırak mektepleri, usta kursları açılacak, uzmanlaşmayı sağlamak için sanayi mekteplerini bitirenler Avrupa’ya gönderilecektir⁸. Anlaşıldığı gibi mesleki teknik eğitim meselesinin daha başlangıçtan itibaren altı çizilmiş, daha sonraki yıllarda da dönemin resmi yayınlarında ülkenin en önemli meselesi olarak görülen sanayileşme kapsamında ciddi biçimde ele alınmıştır⁹.

⁶ a.g.y., C.II., s.226-227.

⁷ Wilson-Başgöz, a.g.y., s.239.

⁸ Gündüz Ökçün, *Türkiye İktisat Kongresi –Haberler, Belgeler, Yorumlar-*, Ankara, A.Ü. Siy. Bil. Fak. Yay., 3. Bs, 1981, s.428.

⁹ Bkz., Süleyman Kazmaz, “Türkiye’de Teknik Yönelişler”, *Ülkü*, 3 (27)1942, s.12-19.

Teknik eğitim alanında yapılacak düzenlemeler için 1926 yılından itibaren uygulamaya yönelik çaba gösterilmeye başlanırken diğer taraftan da 1924 yılında başlatılan, ülkeye konuyla ilgili uzmanlar çağrılarak raporlar yoluyla görüşler alınması yöntemi sürdürülmekteydi. 1924 yılında genel eğitim raporu hazırlayan Amerikalı pedagog John Dewey raporunda mesleki ve teknik okulların önemine değinmiş ve bu konunun ayrıca incelenmesi gerektiği görüşünde olduğunu bildirmiştir¹⁰. Dewey'in bu önerisi kısa sürede uygulamaya geçirilmiş, 1925 yılında Türkiye'ye gelen Alfred Kühne "Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor" oluşturmuştur. Almanya Ticaret ve Sanayi Bakanlığı Müsteşarlığı görevini de yürüten Alfred Kühne meslek okullarını inceleyerek önerilerden çok gözlemlere dayalı bir rapor hazırlamıştır. Kühne raporunda Üsküdar ve Çapa'daki kız sanat okullarının zamanın ihtiyacına cevap veremediğini ancak kız öğrencilerin düşünce ve çabalarının ekonomik yaşama katılma yönünde olduğunu da belirtmiştir¹¹. Kühne'nin raporundaki önerilerin her bölgenin gereksinimine uyacak bir programı içermediği düşünülerek, 1926 yılında da Belçikalı profesör Omer Buyse bu konuyu araştırmak üzere ülkeye çağırılmıştır. Ancak bu arada kapsamlı olmasa da konuyla ilgili başka raporlar da söz konusu olmuştur. George Stiehler "Sanat Terbiyesi Hakkında" Frey de "İş Mektebi ve Tedrisatı Hakkında" kısa raporlar oluşturmuşlardır¹².

1926 yılı sonlarında Türkiye'ye gelen ve "Teknik Öğretim Hakkında Rapor" hazırlayan Buyse'nin görüşleri bu alandaki yeni yapılanmada önemli ölçüde etkili olduğu için içeriğinde yer alan önerilerden kız öğrencilere yönelik olanlara değinmek gerekir. Buyse raporunda kızlar için sanat okulu, katiplik okulu, içtimai hizmetler okulu açılabileceğini söylerken gece eğitimini de gündeme getirmiştir. Buyse Ankara'da meslek, ev idaresi, ticaret ve içtimai bilgiler temelinde eğitim yapmasını önerdiği "İsmet Paşa Kız Enstitüsü"nin kurulması yolunda proje geliştirmiştir. Buyse'ye göre sanat ve ticaret bölümlerini içeren akşam meslek okulları açılmalıdır. Orta ve yüksek öğrenim kapsamında açılması önerilen gündüz okulları biçki dikiş şubesi, çamaşır ve nakış şubesi, moda ve çiçek şubesi, ticaret ve lisan şubelerinden oluşmalıdır. Gündüz okullarının yüksek öğrenim yaptıracak şubeleri de "kadın sanatları, ticaret ve katiplik, öğretmenlik, içtimai hizmetler ve hastabakıcılık şubeleri biçiminde bölümlenmiştir¹³. Ayrıca Buyse amacı aile yaşamında gerek duyulan

¹⁰ "Cumhuriyetten Sonra Mesleki Tedrisat", *Maarif Vekilliği Dergisi-Türkiyede Teknik Öğretim I*, (21-2), 1939, s.11.

¹¹ Dr. Kühne, *Mesleki Terbiyenin İnkişafına Dair Rapor*, İstanbul, Devlet Bs., İstanbul 1939, s.15.

¹² Bkz. Mustafa Şahin, *Türkiye'de Uzman Yetiştirme Uygulamalarında Yabancı Uzmanların Yeri*, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 1996, s.94-97.

¹³ Omer Buyse, *Teknik Öğretim Hakkında Rapor*, İstanbul, Maarif Matb., 1939, s.67-68.

bilgileri edindirmeye yönelik meslek ve ev işleri kursları açılması önerisinde de bulunmuştur. Bu kurslara devam edenler bilgi ve donanımlarını yalnızca aileleri için kullanmakla kalmayacaklar isterlerse kazanca da dönüştürebileceklerdir¹⁴. Buyse raporunda ülkenin diğer şehirleri için de bölge özelliklerini göz önünde bulundurarak kızların eğitimi dahil olmak üzere teknik eğitim konusunda öneriler getirmiştir¹⁵.

Mesleki Teknik Eğitime İlişkin Genel Düzenlemeler

Türkiye’de mesleki teknik eğitim konusunda yeniden yapılanma çalışmaları 1927 yılında bu yıla değin oluşturulan görüşler göz önünde tutularak başlatılmıştır. 25.9.1927 tarihli ve 1052 sayılı kanun vilayet ve belediyelerin denetimindeki mesleki teknik okullar (Ortaöğretim Dairesi’ne bağlı olan Kız Sanat okullarıyla, valiliklere bağlı olan Erkek Sanat Okulları-mali açıdan valiliklere bağlı kalmak üzere- ve İktisat Bakanlığı’na bağlı olan Ticaret Okulları) masraflar gene vilayetlerce karşılanmak üzere Milli Eğitim Bakanlığı teşkilatı içindeki Yüksek ve Mesleki Tedrisat Umum Müdürlüğü’ne bağlanmıştır.

Söz konusu mesleki eğitim dairesi 1933 yılında “Mesleki ve Teknik Tedrisat Umum Müdürlüğü”ne dönüştürülmüştür. Bu dönemde hükümetçe hazırlanan kalkınma planının uygulanması çalışmalarına başlanmış ve kurulması düşünülen sanayi kurumları için eleman yetiştirme gereği mesleki teknik eğitim konusundaki çalışmalara hız kazandırmıştır. 1934 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’nın önerisiyle Bayındırlık, Tarım, Ekonomi ve Milli Savunma Bakanlığı temsilcilerini içeren bir komisyon kurulmuştur.¹⁶ 1935 yılında da sanat okullarının masrafları Maarif Vekaleti bünyesinden karşılanmaya başlanmıştır. Ülkenin sanayileşmesine paralel olarak uygulanacak teknik eğitim programını hazırlamak üzere 1936’da daha önce oluşturulan komisyonun sonuçlandığı

¹⁴ a.g.y., s.110.

¹⁵ Buyse’den sonra teknik eğitim konusunda verilen raporlardan biri “İş Okulu Hakkında Rapor”dur ve Adolphe Ferriere tarafından hazırlanmıştır. Bkz. Şahin, a.g.y., s.100. Konuyla ilgili bir diğer rapor da Erkek Sanat Okullarını incelemek üzere davet edilen Yung’un hazırladığıdır. Ayrıca Amerikan Heyeti’nin hazırladığı raporda da eğitimin iktisadi yaşamın gereklerini kapsayacak şekilde biçimlendirilmesi gereğinin altı çizilmiştir. Bkz; Reşat Özalp, “Türkiye’de Yüzyıllık Mesleki ve Teknik Öğretim”, **Mesleki ve Teknik Öğretim**, 9 (104) 1961, s.42., **Amerikan Heyeti Raporundan: Maarif İşleri**, Ankara, 1939, s.2.

¹⁶ Bu komisyonun hazırladığı rapor 1936 yılında açıklanmıştır. Buna göre çırak okulları, akşam sanat okulları, gezici ve geçici kurslar, orta meslek ve sanat okulları, teknik okullar, yüksek teknik okulu farklı düzeylerdeki eleman ihtiyacını karşılamak ve mesleki bilgiyi sağlamak yolunda açılması önerilen kurumlardır. Bkz., Özalp, a.g.y., s.49-50.

plan çerçevesinde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu arada değinilmesi gereken bir diğer önemli gelişme de 1938 yılında sanat okulları döner sermayelerinin birleştirilmesidir. Buna göre “mesleki teknik öğretim okullarının öğrenci ve mezunlarını özel teşebbüse yöneltmek, işletme bilgileri vererek mesleki yönden gelişmelerini sağlamak, iş ve işçi ilişkileri, kar ve zarar, seri imalat gibi ekonomik hayatın canlı unsurlarını bizzat yaşayarak öğrenmelerine imkan hazırlamak amacıyla okulların bünyesinde “Döner Sermayeli Sipariş ve Tekamül Atelyeleri açılmıştır¹⁷. Mesleki Teknik Eğitim alanındaki düzenlemelerin başladığı 1927 yılıyla 1938 yılı arasında 65 yabancı uzman ve idareciden yararlanılmış, Türk öğretmen ve öğrenciler de eğitim almak üzere yurt dışına gönderilmişlerdir. 1941 yılında da Mesleki ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurularak bu alanda idari genişleme sağlanmıştır¹⁸. Söz konusu genişleme mesleki teknik eğitimin yapılanma aşamasından gelişim aşamasına evrilmiş olması nedeniyle gerekli görülmüştür.

Kızlara Yönelik Mesleki Teknik Eğitimde Kız Enstitüleri Modeli

1. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e

Türkiye’de mesleki teknik eğitim, -çıraklık sisteminin dışında- 19. Yüzyılın sonlarında gelişen ve koşulların dayattığı bir olgu olarak göze çarpar. Mithat Paşa’nın Niş valisiyken 1861 yılında öksüz çocuklar için açtığı ve aynı zamanda çocuklara bir takım beceriler kazandırılması amacını güden Niş İslahhanesinden sonra başka yerlerde de- Rusçuk, Sofya- açılan ıslahhanelerde çocuklara terzilik, ayakkabıcılık, kunduracılık, arabacılık, çuha, bez dokumacılığı, iplik yapma gibi beceriler kazandırılıyordu. Kızlara yönelik teknik eğitime gelince; bu tür eğitimin temeli gene Mithat Paşa’nın açtığı ıslahhanelerde dayanmaktadır. Mithat Paşa, ordunun ihtiyacını karşılamak için Rusçuk’ta kurulan kumaş fabrikasında çalışmak üzere öksüz ve bakıma muhtaç çocukları toplamış ve ilk kez 1865 yılında bir kız ıslahhanesi açmıştır. Daha sonra da Yedikule’de sargı bezi ve çamaşır dikimi için bir ıslahhane- kız sanayi mektebi- kurulmuştur. (1869) Bu kurumlarda daha çok pratik bilgilerin verildiği tahmin edilmektedir. Daha sonra Üsküdar, Aksaray (Selçuk Kız Enstitüsü) ve Cağaloğlu’nda Kız Sanayi Mektepleri açılmıştır¹⁹. Cumhuriyet’in kuruluş sürecindeyse biri Üsküdar diğeri Çapa’da olmak üzere öğretimi sürdüren iki Kız Sanat Mektebi

¹⁷ Cumhuriyetin 50. Yılında Milli Eğitimimiz, İstanbul, Milli Eğitim Bs., 1973, s.155-156.

¹⁸ Bkz, Cevat Alkan, “Türk Milli Eğitim Sisteminin Mesleki ve Teknik Eğitim Boyutu” 75 Yılda Eğitim, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999.s.226., “Cumhuriyetten Sonra Mesleki....”, s.20-25.

¹⁹ Özalp, a.g.y., s.24-25, 29-30.

bulunmaktaydı²⁰ Bunların dışında Bursa’da gene kızlara yönelik bir Hayat Mektebi (böcekçilik, sütçülük, şurupçuluk, sütçülük, dokumacılık, dikiş öğrenimi veren) Kayseri ve Konya’da Ticaret Mektebi, İzmir’de sepetçilik, çiçekçilik mektebi, İstanbul’da Hayat Mektebi, Mersin’de Ticaret Mektebi, Erzurum’da Kız sanayi Mektebi ve bazı illerde Ziraat Vekaletince yönetilen Ziraat ve Makinistlik Mektepleri söz konusuydu²¹.

2. Cumhuriyet Dönemi

Mesleki teknik eğitimde reformun başlangıcı sayılan 1927 yılında çeşitli illerde etkinlik gösteren ve idareleri Maarif Vekaleti’ne devredilen 9 Erkek Sanat Okulu, 2 Kız Sanat Okulu, 5 Ticaret Mektebi olmak üzere 16 orta dereceli mesleki ve teknik eğitim okulu bulunmaktaydı²². Kız Sanat Mektepleri “Kız Enstitüsü” ne dönüştürülmüş ve programları yeniden düzenlenmiştir. Bu süreçte ilk Kız Enstitüsü Ankara’da İsmet Paşa Kız Enstitüsü adıyla 1928 yılında açılmıştır.1940-41 öğretim yılındaysa bu okulların sayısı 15’e ulaşmıştır²³. Kızlara yönelik teknik eğitimin diğer boyutunun da kurs mahiyetindeki eğitimler olduğunu belirtmek gerekir. Öğrenim çağını aşmış kadınlar için açılan Akşam Sanat Enstitüleri ve Gezici Köy Kurslarının bu çerçevede önemli işlevleri olmuştur. Teknik eğitim olarak adlandırılan sanat eğitiminin kısa süreli de olsa köylere gerçek anlamda ulaşmasının yolu Köy Enstitüleriyle açılabilmiştir.

Mesleki teknik eğitim konusunda yapılan 1927 yılında başlanan düzenlemelerin hızlanmasında II. Dünya Savaşı’nın önemli etkisi olduğunu da belirtmek gerekir. 1931 yılı CHP programında “meslek ve sanat okulları memleketin ihtiyacına yetecek surette artırılacak ve lüzumlu kurslar açılacaktır” denirken, 1939 yılında konu daha da önemsenerek söz konusu madde “teknik öğretim, kudretli bir milletin en ehemmiyetli meselesi sayılmıştır” biçimindeki giriş cümlesiyle genişletilecektir²⁴. Uygulamanın hız kazandığı bu süreçte 2. Dünya Savaşının gerektirdiği sanayii kuracak ve işletecek sanatçı kitlesi yetiştirecek yeni kurumlar açmak bu için genişlemeye gidildiği belirtilmektedir. Bu dönemde teknik öğretim sorunu iki boyutlu olarak ele alınmaktadır:

²⁰ “Cumhuriyete, ikisi İstanbul’da, biri Erzurum, biri de Bolu’da olmak üzere yalnız 4 sanat okulu intikal etmiştir...Sonradan bunlardan Erzurum ve Bolu kız sanat okulu kapatılmıştır” Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1923-1943*, Ankara, Maarif Matb., 1944, s.82.

²¹ a.g.y., s.46.

²² Reşat Özalp, *Rakamlarla Türkiye’de Mesleki ve Teknik Öğretim -I-Orta Dereceli Okullar*-Ankara, Maarif Basımevi, 1956, s.35.

²³ *Mesleki ve Teknik Öğretim Kurumlarıyla İlgili Rakamlar*, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Teknik Öğretim İstatistik ve Yayın Müdürlüğü, C.II., Ankara, 1963, s.26.

²⁴ *Türkiye Cumhuriyeti Maarifi*, s.74-75.

1. Yüksek dereceli ve tamamlayıcı sanat ve ticaret okullarıyla yeni iktisadi hayatın dayanağı olan sanayi ve ticaret sahasına insan yetiştirmek.

2. Türk ailesini bugünkü hayata uyabilecek şekilde yenileştirmek üzere kız eğitimini düzenlemek ve bugün hayatını tek başına kazanmak zorunda kalan kadına iş hayatına atılmasını sağlayacak bir meslek kazandırmak²⁵.

2.a. Amaç ve Program

Mesleki teknik eğitimin içeriği yukarıda belirtilen boyutlarda düzenlenmiş, okullarda kız ve erkekler için farklı uzmanlık dalları oluşturulmuştur. Kız Enstitüleri için oluşturulan programların amacı “talebeyi iyi bir ev kadını olabilecek hale getirmek ve kendisine bütün hayatınca lazım olacak her nevi işler hakkında malumat vererek işini kendi yapabilecek kudrette yetiştirmek; aynı zamanda onu bir meslek sahibi yaparak hayatı iş kadını olarak kazanmasını temin etmektir”²⁶. Bu okullarda eğitim genel kültür ve meslek dersleri olmak üzere iki yönde verilmektedir. 5 sınıflı Kız Enstitülerinde ortaokul müfredatına eşdeğer bir program uygulanmış, mezunların ortaokul mezunu düzeyinde bir genel kültür edinmiş olması amaçlanmıştır. Meslek dersleri içinde ev idaresi, yemek pişirme, resim, çocuk bakımı gibi temel dersler yanında şubelere göre dikiş ve moda dersleri bulunmaktadır²⁷.

Kız Enstitülerinin ders programları incelendiğinde ortaokul müfredatı düzeyinde kültür derslerine yer verilmiş olması önemlidir. Bilindiği gibi ulus devletlerin kuruluşuyla ulusal eğitimin gündeme gelmesi, vatandaşlık bilincini geliştirmek yoluyla görece türdeş bir kitle oluşturmak amacına yöneliktir. Türkiye örneğinde de benzer durum görülmekte, kadınların yurttaşlık bilincini kazanması sağlanmaktadır. Ders cetvelinden de anlaşıldığı gibi²⁸, Kız Enstitülerinin programlarındaki Tarih, Coğrafya, Türkçe, Yurttaşlık Bilgisi gibi derslerle bu yönde bir gelişim sağlanmaya çalışılmıştır. Diğer deyişle kadınlar, ev kadını olduklarında ya da üretim süreci içinde yer aldıklarında öncelikle yurttaş olduklarının farkına varmalıydılar.

Bu açıklamalara göre Kız Enstitülerinde birincil amaç, alanına hakim, genel bilgisi yüksek, modern ev kadını yetiştirmekse, diğer amaç da o dönemde kadın sanatları olarak tanımlanan becerilerle kadının üretim sürecine katılmasını sağlamaktır. Bu kurumların *üretime dönük ve uygulamalı yüzünün en önemli*

²⁵ Kazmaz, s.18.

²⁶ “Cumhuriyetten Sonra...” s.47.

²⁷ a.g.y., s.48-49.

²⁸ Bkz., ek.1. Kız Enstitüleri Haftalık Ders Cetveli

göstergesi sipariş atölyeleridir. Söz konusu atölyeler dışardan alınan siparişleri üreterek öğrencinin dış dünyayla ilişki kurmasını sağlamaktaydı. Gene resmi yayımlara göre sipariş atölyeleri bir ticarethane gibi işlemekte, burada çalışan öğrencilere de emekleri karşılığında ücret verilmekteydi²⁹. Bu atölyeler olanaklar çerçevesinde her Kız Enstitüsü'nde ve her Akşam Kız Sanat Okulunda açılmaktaydı. Mütedavil sermayeli sipariş atölyesi henüz oluşturulamayan okullardaysa öğrenciye öğretmenleri tarafından serbest siparişler sağlanmaktaydı. Bu uygulamayla öğrencilerin becerileri artırıldığı gibi, ekonomik etkinlik yolu açılmaktaydı³⁰. Sipariş atölyelerinin kurulma gerekçesi de şu ifadelerle açıklanmaktadır:

“Mesleki eğitim açısından, öğrencinin yalnız müfredat programlarına göre bir takım malzemelerin üretim aşamalarını görmeleri ve bunları otomatik olarak yapmaları yeterli değildir. Öğrencinin meslek yaşamında başarılı olabilmesi için, bir işi belirli bir süre zarfında ve belirli miktarda malzemenin; maliyet, kar ve satış hesapları göz önüne alınarak müşterinin beklediği nitelikte yapmak ve işin başından sonuna kadar bu noktaların üstlendiği bir sorumluluğum yükü altında olduklarını hissetme alışkanlığını almış olarak yetişmeleri gerekmektedir”³¹.

Bazı Kız Enstitüleriyle Akşam Kız Sanat Okullarında sipariş atölyesi dışında bir uygulama alanı daha oluşturulmuştu. *İlerletme atölyeleri* adı altında etkinlik gösteren söz konusu birimlerde bu okullardan mezun olup da yüksek öğrenim görmeksizin teknik bilgi ve iş yeteneklerini geliştirmek isteyenlere fırsat sağlanmıştır. İlerletme atölyelerine devam edenlere 3 yıl daha pratiğe dönük eğitim verilmekte, bu süre sonunda da öğrencilerin başarısı sertifikayla onaylanmaktaydı³².

2.b. Eğitim Alanındaki Uygulamaların Cinsiyetçi Bakış Açısının Yansımaları Biçiminde Değerlendirilmesine Dair

Yakın zamanlarda gündeme gelen Kemalist reformlara ilişkin eleştirel değerlendirmelerin temelinde söz konusu sürecin kadınların dışında yaşanmış olduğu ve kadınların devlet katındaki dönüşümün aracı olarak kullanıldıkları iddiası da³³ yer almaktadır. Bu türden eleştiriler, tarihsel olgular, içinde bulunulan koşullar çerçevesinde değerlendirilip, dönemin tanıklıklarından

²⁹ **Maarif Sergisi Rehberi**, İstanbul, Devlet Matb. 1933, s.73.

³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Maarifi, s.94.

³¹ “Cumhuriyetten Sonra Mesleki...”, s.28.

³² **Türkiye Cumhuriyeti Maarifi 1940-1941**, İstanbul, Maarif Matb., 1941, s.59.

³³ Söz konusu eleştirel bakış açısının öncülerinden Şirin Tekeli, Atatürk'ün, rejimi Avrupa'daki faşist rejimlerden ayırmak için kadın haklarını gündeme getirdiğini söylemektedir. Bkz., **Sol Kemalizme Bakıyor**, İstanbul, Metis Yay., 1991, s. 96.

yararlanılarak ve zaafı ortaya konularak yanıtlanmıştır³⁴. Buna karşılık söz konusu iddia aynı bakış açısının temsilcileri tarafından farklı boyutlarıyla ayrıntılandırılmakta, örneğin; “reformlar kadınları özgürleştirmek yerine daha iyi eş ve anne yapacak bilgi ve becerilerle donatarak cumhuriyetçi ataerkil düzene katkıları artırmayı amaçlıyordu”³⁵ denilebilmektedir. Bu bağlamda eğitim politikasının tam eşitlikçi olmadığı, meslek ve teknik okullarındaysa gerek amaç gerekse ders programları açısından ayrımcı bir politika izlendiği belirtilmektedir³⁶. Mesleki ve teknik eğitime yönelik cinsiyetçilik suçlamasını da gene dönemin olguları ve resmi yayınları göz önünde tutularak yanıtlamak mümkündür. Dönemin resmi yayınlarından yapılacak alıntılar yanında istatistikî bilgiler konuya açıklık kazandırmaya yetecektir.

Gerçekten de kimi araştırmacıların da vurguladığı gibi Kız Enstitüleri özelinde cumhuriyet dönemi mesleki teknik eğitimi modern, bilgili ev kadını yetiştirmeyi³⁷ bir yanıla amaçlamaktadır. Ancak gözden kaçırılan bir boyut daha söz konusudur. 1939 yılında yayımlanan ve Mesleki Teknik Eğitim konusuna iki cildini ayıran Maarif Vekilliği Dergisi’ndeki değerlendirmelere

³⁴ Bu değerlendirmeye cevap niteliğindeki önemli çalışmalardan biri için bkz. Necla Arat, “Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Kadın Tartışmaları”, *Aydınlanmanın Kadınları*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1998, s.21-34.

³⁵ Zehra Arat, *Kemalizm ve Türk Kadını*, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999, s.52. Cumhuriyet dönemi ve sonrası ilköğretim ders kitaplarını aile içi işbölümü ve toplumsal roller açısından inceleyen Firdevs Gümüsoğlu bu savını tersini kanıtlatığı çalışmasında cumhuriyetin ilk yıllarında kadın ve erkeğin dayanışma içinde bireyler olarak sunulduğunu 1950 sonrasında durumun değiştiğini aile içi işbölümünün kadın erkek temelinde ayrıştığını belirtiyor.

Bkz. Firdevs Gümüsoğlu, “Cumhuriyet Döneminin Ders Kitaplarında Kadın Erkek Rollerini (1928-1998) 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1998, s.101-108. Ayrıca bkz. Gümüsoğlu, “Cumhuriyetin Devrimci Eğitiminin ve Bugünkü Eğitimin Kadına Yaklaşımı (1928-1998)”, *Aydınlanmanın Kadınları*, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 1998, s.76-93.

³⁶ Zehra Arat bu alandaki gelişmeleri “Meslek okullarının ders programlarında cinsiyete dayalı çarpıcı farklılıklar vardı. Kimi okullar vasıflı sanayi işçisi ya da teknisyen yetiştirmeye yönelikti; ancak kız okulları diye tanımlanan okullarda özellikle kız enstitülerinde ev idaresi, çocuk bakımı, yemek ve dikiş konuları vurgulanıyordu” biçiminde eleştirmektedir. Bkz., Arat, a.g.y., s.64.

³⁷ “Kuruluş amaçları, ders programları ve derslerin amaçlarıyla birlikte ele alındığında, Kız Enstitülerinin temel amacının kültürlü, bilgili, iyi, aydın “ev kadını” yetiştirmek olduğu ortaya çıkmaktadır”. Bkz., Fatma Gök, “Kız Enstitüleri: Ev Kadını Yetiştiren Asri Bir Müessesesi”, *75 Yılda Eğitim*, İstanbul, Tarih Vakfı Yay., 1999, s.242.

“ Amaç Türk kızlarını ulusal değerlerle yetiştirmek ve onları ev işlerinde daha verimli hale getirmektir. Okullara verilen görev Türk evlerinin asrileştirilmesine dair ayrıntılı bir içerik taşıyordu: yaşam biçimlerinin, modanın, dekorasyonun, temizliğin, dikiş ve çocuk bakımının değiştirilmesi” Bkz. Yael-Navaro Yaşın, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Ev İşinin Rasyonelleşmesi”, *Toplum ve Bilim* (84) bahar 2000, s.52.

bakılacak olursa konunun diğer boyutu da görülecektir. Söz konusu yayında Kız Enstitülerinin Osmanlı dönemindeki uzantılarına ilişkin olarak şöyle denilmektedir:

“Tahsil süreleri, iptidai ve rüşti sınıflarıyla birlikte 7 sene olan bu okulları, 6 senelik umumi kız rüştiyelerinden keskin hatlarla ayrılmamış olmaları göz önünde tutulursa, kız meslek okulu olarak telakki etmek güçtür. Çünkü bu okullar daha çok rüştiyeler derecesinde umumi bir tahsil vermeyi istihdaf ediyordu. Programlardaki idarei beytiye (*ev idaresi*) ve *el hünerleri gibi mahdut bir takım dersler de kadını, hayatını, icabında çalışarak kazanabilen bir müstahsil olarak yetiştirmekten ziyade, o zamanki içtimai hayatımıza göre evin hududu ve kabuğu içine çekilmiş bir aile telakkisinin dar muhiti içinde kısmen faydalı olabilecek mahdut bir bilgi ile hazırlamağı göz önünde tutuyordu.*”³⁸. Aynı yazıda bu okulların gerçek mesleki eğitim kurumları haline getirilememiş olduğu belirtilmiş, Kız Sanayi Mektebi olarak isimlendirilmelerine rağmen bu okulların kız rüştiyesi olmaktan ileri gidemediği ifade edilmiş, buna karşılık bu okulların kızlara mahsus mesleki eğitime bir başlangıç ve okulların o günkü gelişimine bir zemin sağladığı da belirtilmiştir. Burada dikkati çeken bir diğer vurgu da bu eğitimin, kadını, hayatını gerektiğinde çalışarak kazanabilen bir üretici haline getirememiş olduğuna ilişkindir³⁹.

Bu eleştiri çerçevesinde anlaşılması gereken, Kız Enstitüleri kapsamındaki cumhuriyet dönemi mesleki teknik eğitiminin kadını toplumsal alanda üretici konuma dönüştürmeyi ciddi anlamda hedeflediğidir. Daha önce değinilen sipariş atölyeleri ve ilerletme atölyeleri de bu hedef çerçevesinde kurulmuşlardır. Böylece kız öğrencilerin bir yandan iş hayatına dair temel pratiklerini okullar yoluyla daha güvenli ve denetimli koşullar altında edinmeleri sağlanmış, diğer yandan da öğrenciler ekonomik etkinliğe özendirilmişlerdir.

Osmanlı kız teknik ve mesleki eğitim kurumlarına ilişkin yukarıda vurgulanan bakış açısının hedefini netleştirmek açısından aynı yayında Kız Enstitüleri konusunda yazılanları aktarmayı sürdürmek gerekiyor:

“Bugün kız enstitüleri, kızlarımızın hayata yetiştirilmesi hususunda feyizli ve verimli bir müessese halinde bulunmaktadır. Bunu programlarının bir taraftan ortaokul tahsilini, bir taraftan da kızlar için lazım olan bilgi ve maharetleri temin edebilen şümülünde aramak doğru olur. Filhakika inkılaptan sonra kadının içtimai hayatta erkekle birlikte ve inkılaptan evvel yalnız erkeklere munhasır

³⁸ “Cumhuriyetten Sonra Mesleki...”, s.8.

³⁹ a.g.y., s.8.

olan meslek ve işlerde de çalışmak yoluna girbilmesi için, kadını içtimai hayattan ayrı bir unsur gibi telakki eden kötü zihniyetin doğurduğu geriliğini süratle telafi etmekle mümkün olabilirdi. Bu da kadının erkekler gibi, aynı çatı altında ve aynı programlarla yetiştirilmelerini ortaya atmıştır.

Bununla beraber kadının hangi mesleğe girerse girsin, ayrıca özel birtakım bilgi ve becerilerle donanması, annelik, ev kadınlığı niteliklerini de koruması bir zorunluluktur. Eski toplum yaşamımızda kadınlar bu tür bilgi ve becerileri aileden, ampirik olarak ve gelişigüzel öğrenmekteydiler. Kadın toplumsal yaşamda erkekle birlikte çalışmak için aynı eğitim programı altında yetişmek zorunda kalınca; bu özel bilgi ve becerileri aileden öğrenmeye zaman bulamadığı gibi, zaten ampirik yolla öğretilen bu bilgiler de batılılaşan toplumsal yaşamımıza uyamazdı....

Kız enstitüleri müfredat programları, bu önemli sorunu çözmekte ve kızlarımızdan hayatını kadın sanatlarından birinde çalışarak kazanmak veya genel kültürü yerinde, becerikli, maharetli bir ev kadını *olarak* sadece mesut bir yuva kurmak, veyahut bir taraftan lise ve daha yüksek tahsile hazırlanarak aynı zamanda anneliği, kadınlığı için bütün hayatı müddetince en lüzumlu bilgileri ve el işlerini öğrenmek isteyenlere bu imkanları vermekte ve birlikte tatmin etmektedir"⁴⁰.

Alıntılanan vurgulardan Kız Enstitülerinin Osmanlı toplumsal yapısına ve bu yapının yansıması olarak kızlara yönelik aynı türdeki eğitim kurumlarına eleştirel bir gözle bakmanın ifadesi olarak geliştirildikleri, diğer yandan gerçekçi bir bakış açısı çerçevesinde, ev kadınlığını kadının temel işlevi olarak tanımlayan geleneksel toplumsal yapının henüz kırılmadığı bu dönemin koşullarıyla da uyumlu olarak düzenlendikleri anlaşılmaktadır.

⁴⁰ a.g.y., s.46. Bu okulların programında yapılan değişiklik; mesleki bilgi ve becerilerden gerek özel yaşamda gerekse kazanç yaşamında bir geçim aracı olarak yararlanmayı öngörmekle beraber genel kültür derslerine de ortaokul öğretimi düzeyinde bir yer öngörmüştür. Gene bu kurumlardaki mesleki derslerin en önemli amaçları da, öğrenciyi iyi bir ev kadını olarak yetiştirmek ve kendi işini kendi yapabilecek konuma getirmek yanında onu bir meslek sahibi yaparak, yaşamını iş kadını olarak kazanmasını sağlamak biçiminde vurgulanmıştır.

Sonuç

Osmanlı toplumsal yapısından radikal bir kopuş gerçekleştirmek isteyen Cumhuriyet kadroları, eğitimi bu kopuşu gerçekleştirecek en önemli araç olarak görmüşler, bu bağlamda kadınların eğitimine de önem vermişlerdir. Kadının toplumsal yaşama etkin olarak katılması bu kadroların önemli kaygısıydı ve toplumun ilerlemesini, ülkenin kalkınmasını kadınlar ve erkeklerin aralarında oluşturulacak işbölümüyle gerçekleştireceklerini düşünüyordular.

Günümüzde etkin olan kadının kadınlık konumu dolayısıyla daha fazla yük taşıdığı yolundaki tartışmalar ne dünya ne de Türkiye gündemindeydi. Bu süreçte kadınla erkeği toplum ve kamu yaşamında eşit hale getirerek bu işin çözüleceği düşünülüyordu. Bu bağlamda kadının aile içindeki geleneksel rolü de yadsınmıyor, bu rolü daha iyi gerçekleştirmesi için –sunulan eşit eğitim olanakları yanında -kadınlara özgü sayılan alanlarda donanım kazanmaları sağlanıyordu. Kadınlara yönelik mesleki teknik eğitim orta öğretim düzeyindeki Kız Enstitüleri ve kurs niteliğindeki Akşam Kız Sanat Okulları kanalıyla kadınlara, kendilerine atfedilen işleri daha verimli ve ekonomik diğer deyişle bilimsel tarzda yapmaları için verilecekti. Onlar da bu bilgileri istedikleri yönde evde ya da iş hayatında kullanabileceklerdi. Aslında bu durumun bir yandan da farklı toplumsal kesimler için seçenek oluşturacağı düşünülüyor, bu kesimlerin çocuklarının eğitim sürecine katılmasını, diğer deyişle toplumsallaşmasını sağlayacağına inanılıyordu. Enstitülerin kuruluşundan sonra bu değerlendirmenin büyük ölçüde doğru olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu mesleki kurumlar, yalnızca kızlara yönelik olması ve ev ve el becerilerini ağırlıklı olarak kapsamaması bakımından özellikle geleneksel yapıyı koruyan ailelerin ilgisini çekmiştir. Büyük ihtimalle başka koşullarda kızlarını eğitim sürecine dahil etmeyecek muhafazakar aileler özel yaşamlarında kızlarına gerekli becerilerin kazandırılması ve daha iyi ev kadını olmalarının sağlanması amacıyla bu kurumlara rağbet etmişlerdir. Burada belirtilmesi gereken bir nokta da önce Adana, Ankara, Bursa, Edirne, Elazığ, İstanbul, İzmir, Manisa, Trabzon gibi büyük şehirlerde açılan bu okullara daha çok ekonomik açıdan belirli bir düzeyin üstündeki ailelerin kızları gönderilmiş olduğudur⁴¹. Bu anlamda Kız Enstitüleri, toplumun sözü edilen kesimi için önemli bir toplumsallaşma aracı olarak

⁴¹ Kız ve Erkek Sanat okulları öğrencilerin ait olduğu toplum kesimleri açısından farklılık göstermiştir. Ayrıca bu okullardaki eğitime uygun bir yaşam sürmek ortalama bir ailenin ekonomik düzeyini de aşmaktadır. Oysa erkek sanat eğitimi Osmanlı'dan bu alanda devralınan mirası bir anlamda sürdürmüş, daha çok yoksul aileler bu okullara rağbet etmişlerdir erkek sanat eğitimi Osmanlı'dan bu alanda devralınan mirası bir anlamda sürdürmüş, daha çok yoksul aileler bu okullara rağbet etmişlerdir. Bkz. Başgöz, a.g.y., 209-210.

değerlendirilmelidir. Yakın yıllara kadar annelerin kız çocukları için düşündükleri mesleklerin başında daha çok kadın mesleği olarak görülen öğretmenlik ya da ev kadınlığının geldiği düşünülürse, bu bakış açısının o günün koşullarında, yönetici ve erkek kadrolarca savunulmasının doğal olduğu söylenebilir. Ayrıca 1930'larda bile Talim ve Terbiye Dairesinin Karma Eğitime karşı olduğu göz ardı edilmez⁴², kimi basın organlarında yer alan kadın haklarını küçümseyici nitelikteki tartışmalara bakılırsa⁴³ kadın eğitiminin üstesinden çok kolay gelinebilecek bir konu olmadığı ortaya çıkar ve enstitülerin bu yöndeki işlevi daha iyi anlaşılır.

⁴² 15 Temmuz 1930 tarihinde düzenlenen Türkiye Maarif Eminleri ve Müfettişi Umumilerinin genel Kongresi'nde karma eğitim hakkında oluşturulan raporda "muhtelit tedrisatın liselere teşmiline komisyonumuz taraftar değildir" denilmektedir. Bkz., **Maarif Vekaleti Mecmuası** (19)1930, s.87.

⁴³ Tartışmalar için bkz., Vildan Öztürk, *Türk Kamuoyunda Kadın ve Kadın Hakları*, İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1999.

ÖZET

Söz konusu çalışma öncelikle Cumhuriyetin kurumsallaşma aşamasında mesleki teknik eğitimin gelişimine ilişkin genel düzenlemelerden söz etmektedir. Bu çabalar eğitimin, bir yanıyla da ekonomik etkinliğe yönelik olarak biçimlendirilmesinin göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada diğer taraftan, Kız Enstitülerinin kuruluş amaçları devletin resmi yayınları esas alınarak incelenmiştir. Buna göre, kız öğrencilere –erkeklerden farklı olarak- mesleki teknik okullar kapsamındaki Kız Enstitüleri gibi kurumlar yoluyla öncelikle bilgili, modern ev kadını ve iyi anne olma becerisinin kazandırılması, ama aynı zamanda da o dönemde kadın sanatları olarak tanımlanan becerilerle üretim sürecine katılımın sağlanması amaçlanmıştır. Uygulamalara bakıldığında enstitüler bünyesindeki sipariş ve ilerletme atölyeleriyle kız öğrencilerin, üretimlerini ekonomik etkinliğe dönüştürme olanağı elde ettikleri görülmektedir. Ayrıca Kız Enstitüleri'nin ders programlarındaki genel kültür dersleriyle yurttaş bilinci oluşturma ve toplumsallaşmayı sağlama amacı güdüldüğü de çalışma kapsamında belirtilmiştir.

ABSTRACT

This study mainly deals with the general works and arrangements practiced for the development of the professional technical education during the institutionalization phase of the Republic. These efforts are evaluated as the sign of formatting education for economic efficiency. On the other hand, the organizational aims of the Girl Institutes (*Kız Enstitüleri*) are examined by leaning on the state's official publications. In this case, to the girl students –as being different from the boys- the education of being knowledgeable, modern housewives and mothers was given through the institutions of professional technical schools such as the Girl Institutes. But, at the same time, their participation to the process of production was intended by the skills which were defined as women arts at those times. When the practices are examined it can be seen that the girl students could gain the possibility to change their productions to economic activities by using the order for goods and development workshops in the Institutes. Besides, as it is told in this study that by the general culture lessons within the schedule of the Girl Institutes to obtain the consciousness of citizenship and socialization were intended.

EK.1**Kız Enstitüleri Haftalık Ders Cetveli**

	1.	2.	3.	4.	5
	SINIF	SINIF	SINIF	SINIF	SINIF
a)Umumi Dersler					
Türkçe	5	3	2	2	2
Tarih	2	2	2	-	-
Coğrafya	2	2	1	1	-
Yurtbilgisi	-	-	-	2	2
Fizik	-	3	1	1	1
Kimya	-	-	1	1	-
Tabiat ve sağlık bilgisi	3	2	1	-	-
Matematik	5	3	2	1	1
Defter Tutma	-	-	-	-	1
Yabancı Dil	5	2	2	2	2
Jimnastik	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Elyazısı	2	-	-	-	-
Askerlik	-	-	-	1	1
	29	19	14	13	12

b)Umumi Mesleki Dersler

Dikiş Başlangıcı	8	-	-	-	-
Nakış	2	2	2	2	2
Resim ve Tezyini Resim	4	3	1	1	1
Yemek Pişirme	-	3	3	2	-
Ev idaresi	-	3	3	2	-
Çocuk bakımı	-	-	-	1	1
Hıfzıssıhha ve ev idaresine tatbiki	-	-	1	1	-

	14	11	10	9	4
--	-----------	-----------	-----------	----------	----------

c)Dikiş İhtisas Şubesi

Biçki Dikiş	-	7	9	12	20
Moda	-	3	2	2	2
Çamaşır	-	-	2	2	1
Dikiş Teknolojisi	-	-	1	-	-
Dikiş mesleki resim ve kıyafet tarihi	-	-	2	2	1

	-	10	16	18	24
--	---	-----------	-----------	-----------	-----------

d)Moda İhtisas Şubesi

Moda	-	3	7	10	15
Yapma Çiçek	-	-	4	4	6
Biçki Dikiş	-	7	2	2	2
Moda Teknolojisi	-	-	1	-	-
Moda Mesleki Resim ve Kıyafet Tarihi	-	-	2	2	1

	-	10	16	18	24
--	---	-----------	-----------	-----------	-----------

EK.2**Mesleki ve Teknik Okullardaki Öğrenci ve Kız Öğrenci Oranının
Yıllara Göre Gelişimi**

Yıllar	Erkek	Kız	Toplam	Kız Oranı
1923-1924	5172	1375	6547	21.00
1924-1925	5222	2001	7233	27.00
1925-1926	4944	2015	6959	28.96
1926-1927	4405	2128	6533	32.57
1927-1928	4896	2822	7716	36.56
1928-1929	50302	3202	8504	37.65
1929-1930	4953	3197	8150	39.23
1930-1931	5859	3242	9101	35.62
1931-1932	6002	3201	9203	34.78
1932-1933	4813	2200	7013	31.37
1933-1934	5255	2460	7715	31.89
1934-1935	5404	2783	8187	33.99
1935-1936	5938	3291	9229	35.66
1936-1937	6328	4030	10358	38.91
1937-1938	6899	4235	11134	38.04
1938-1939	7871	4481	12352	36.28
1939-1940	9361	4949	14310	34.58

EK.3**1940-41 Öğretim Yılında Mevcut Kız Enstitülerinin İllere Göre Dağılımı**

Adana İsmet İnönü Kız Enstitüsü	1936-1937
Afyon Ali Çetinkaya Kız Enstitüsü	1929-1940
Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü	1927-1928
Bursa Necatibey Kız Enstitüsü	1929-1930
İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü	1932-1933
Edirne Kız Enstitüsü	1938-1939
Elazığ Kız Enstitüsü	1937-1938
İstanbul Mithat Paşa	1878
İstanbul Selçuk Kız Enstitüsü	1886
İstanbul Kadıköy Kız Enstitüsü	1936-1937
Kayseri Kız Enstitüsü	1939-1940
Kütahya Kız Enstitüsü	1940-1941
Manisa İsmet İnönü Kız Enstitüsü	1937-1938
Sivas Kız Enstitüsü	1939-1940
Trabzon Kız Enstitüsü	1937-1938

